

Grafica satirică în creația plasticianului Iurie Rumeanțev

<https://doi.org/10.52603/arta.2021.30-1.16>

Rezumat

Grafica satirică în creația plasticianului Iurie Rumeanțev

Grafica satirică este una de rezonanță în artele plastice din Republica Moldova. Aidoma unui barometru social și cultural a reliefat perceperea și oglindirea plastică a evenimentelor și schimbărilor specifice vremii. La aceasta și-au adus aportul mai mulți artiști plastici, printre care se înscrie și graficianul Iurie Rumeanțev. Plasticianul a dat dovadă de iscusință, artistism și originalitate în perspectiva reliefării unor fațete interesante ale cotidianului.

Pe parcursul activității creatoare artistul realizează numeroase foi satirice care văd lumina tiparului în diferite publicații, printre acestea: revista de satiră și umor „Chipăruș”, revista „Femeia Moldovei”, ziarul „Tinerimea Moldovei” ș.a. Participând frecvent la expoziții internaționale, Iurie Rumeanțev este apreciat cu diplome și medalii atât pentru caricaturile sale, cât și pentru lucrările de grafică de carte. Reflectând artistic viața socială a epocii în care a activat, Iurie Rumeanțev a reușit să realizeze foi grafice valoroase în care, într-o manieră ironică, sunt oglindite situații întâlnite frecvent în viața cotidiană. Totodată, artistul exclude distorsionările de formă și hidoșeniile în reprezentarea personajelor, punând accent pe dezvăluirile artistice ale esenței umane.

Concomitent cu grafica satirică Iurie Rumeanțev reușește să persevereze și în grafica de carte realizând opere de referință.

Cuvinte-cheie: arte plastice, temă socială, grafică satirică, caricatură, grafică de carte.

Summary

Satirical graphics in the creation of the plastic artist Iurie Rumeanțev

Satirical graphics are one of resonance in the visual arts of the Republic of Moldova. Similar to a social and cultural barometer, it highlighted the perception and plastic reflection of events and changes typical of the weather. Quite a few plastic artists contributed to this, among whom the graphic artist Iurie Rumeanțev. The artist showed skill, artistry and originality in the perspective of emphasizing some interesting facets of everyday life.

During his creative activity, the artist creates numerous satirical sheets that see the light of day in various publications, including the satire and humor magazine "Chipăruș", the magazine "Femeia Moldovei", the newspaper "Tinerimea Moldovei", etc. Frequently participating in international exhibitions, Iurie Rumeanțev is appreciated with diplomas and medals both for his caricatures and for his book graphics. Artistically reflecting the social life of the era in which he worked, Iurie Rumeanțev managed to create valuable graphic sheets in which, situations, frequently encountered in everyday life, are mirrored in an ironic way. At the same time, the artist excludes distortions of shape and hideousness in the representation of the characters, emphasizing the artistic revelations of the human essence.

Simultaneously with the satirical graphics, Iurie Rumeanțev also manages to persevere in book graphics by making reference works.

Keywords: fine arts, social theme, satirical graphics, caricature, book graphics.

Iurie Rumeanțev^{1,2}, timp de câteva decenii, a trezit interesul și zâmbetele cititorilor prin arta caricaturii, domeniul preferat de către grafician. Pictorul ocupă un loc important printre plasticienii din Republica Moldova, practicând atât grafica satirică socială, cea politică, cât și grafica de carte. Activând, începând cu anul 1958, în calitate de redactor artistic la revista de satiră și umor „Chipăruș”, Iurie Rumeanțev elaborează lucrări umoristico-sa-

tirice relevante. Graficianul, ca și alți caricaturiști ai vremii, în mod iscusit și inventiv a pus în lumină diverse fațete ale vieții sociale și politice specifice epocii în care a activat. Iurie Rumeanțev debutează din primele numere ale ediției periodice „Chipăruș” (Nr. 6 din 30 martie 1958) cu lucrarea „...Unde nu-i cap vai de picioare”, aceasta, fiind o replică a stampeii cu aceeași denumire, realizată de către artist în tehnica acvaforte [3].

Fig. 1. Trântorii.

Fig. 2. Învățătul.

Graficianul a publicat frecvent caricaturi și pe paginile revistei „Femeia Moldovei”. În imaginile satirice pictorul abordează teme de morală, cultură și cotidian. Motivele caricaturilor elaborate de către artist sunt constituite din multiple personaje și situații comice, reliefate prin intermediul unor pronunțate particularități dinamice. În acestea pictorul valorifică iscusit însușiri umane precum: sânguința, perseverența, hărnicia, devotamentul, modestia, lenevia, impertinența, lingușeala, ș.a. dând dovadă de perseverență și profund spirit de observație, de asemenea și de o vastă cunoaștere a modului de reprezentare plastică a diverselor accesorii ce completează imaginile: bijuterii, accesorii vestimentare, obiecte, piese ale unităților de transport, facturi ale diferitor materiale. Așa, în caricatura *Trântorii* (fig. 1) Iurie Rumeanțev reprezintă un stup de albine unde doi trântori – simbol al leneviei, trândăviei – sunt cei, care vor să decidă pe care dintre albine, simbol și metaforă plastică ce reprezintă persoanele active, muncitoare, harnice și mereu ocupate, să o concedieze. În acest fel, artistul dezvăluie într-o manieră ironică asemănări cu situații întâlnite în societate, „biciuind” părțile negative din cotidian. Mesajul caricaturii este artistic încifrat într-un „ambalaj” zoomorf și este unul atemporal.

Activitatea complexă îndreptată să satisfacă doleanțele a sute de mii de cititori fideli ai revistei „Chipăruș” [2] a contribuit la elaborări responsabile atât ideatic, cât și artistic, reprezentări

raționale, clare ale formelor și detaliilor, atenuându-se detalierile antropomorfe ale personajelor, dar și înzestrarea chipurilor umane cu caracteristici psihologice inedite, tipice, expresive, generalizate, fapt ce contribuie la sesizarea cu ușurință a mesajelor. Drept exemplu pot servi lucrările *O marfă care merge bine* (fig. 5), *Da nu-i hrănesc eu cu pâine, Doamne ferește!* (fig. 6), *Lector* (fig. 7).

Remarcăm că lucrările elaborate de Iurie Rumeanțev, sunt aidoma unei lumi văzute prin intermediul unei prisme a măsurii și a bunului simț. O astfel de percepere a tangibilului a contribuit la realizarea unor lucrări satirico-umoristice în care sunt excluse distorsionările formei personajelor și a hidoșeniei (fig. 4, 9). Cu alte cuvinte, Iurie Rumeanțev zămislește caricaturi cu tentă umoristică fără a accentua artistic scene nefirești sau bufonade, dar prin scene extrase rațional din realitate, subliniind aspecte hazlii în așa mod, încât acestea, par existente sau chiar a fi desenate la locul faptei. În acest context menționăm seria de lucrări în care se regăsesc secvențe firești cu imagini de muncitori și tractoare, prin care actul satiric este orientat de către plastician spre elucidarea neajunsurilor din activitatea colhozurilor, fermelor cooperatiste, brigăzilor de producție, cooperativelor de consum, inclusiv celor sătești (fig. 10-11). Sunt criticați în mod îndrăzneț specialiști individuali, mecanizatori, colhoznici pentru utilizarea ineficace și ne la locul ei a tehnicii, pentru modul nefast, neeficient de implementare a celor

Fig. 3. Vremea lucrează...

Fig. 4. Am primit o sculptură pentru muzeu...

mai bune practici în agricultură. Imaginile seriei sunt tratate printr-un limbaj plastic laconic, acompaniat generos de o linie destinată evidențierii figurilor umane, celor mai importante detalii și totodată, poartă prin sine însăși coordonate plastice originale, valori estetice și semantice importante. Alături de culoare și linie, plastica mișcărilor, dar și a pozițiilor, vin să dezvăluie emoțiile și experiențele sufletești ale personajelor. Seria în cauză, precum și alte lucrări similare ale graficianului, răspund „...sarcinilor puse în fața creatorilor de opere, fiind apropiate și clare pe înțelesul poporului, ilustrând viața Moldovei Sovietice...” [1, p. 68]. Totodată, aceste lucrări se înscriu în registrul temelor tradiționale ale epocii și anume „Tema muncii și a atitudinii față de aceasta”. Lucrările la tema respectivă erau orientate spre educarea în om a atitudinii responsabile față de munca pe care o exercită, iar caricaturile de pe paginile edițiilor periodice promovau în masele largi ale populației idei de încurajare la acțiuni optimiste prin determinarea unor norme de comportament cotidian adecvat. Personajele centrale în astfel de caricaturi erau imaginile leneșului, chiulangului, cârpaciului, ș.a.

Odată cu exersarea și dezvoltarea artistică a principiilor realiste de reprezentare plastică a motivelor, în creația graficianului se observă deopotrivă și îmbogățirea substanțială a conotațiilor generate de subiectele abordate. Pictorul optează insistent pentru soluționarea plastică a temei printr-un ac-

centuat substrat satiric, consolidând ideatic imaginea cu subtile valențe semantice. În consecință, autorul izbuteste să reprezinte artistic importante fenomene, fapte și diverse evenimente din viața specifice mediului cultural, medicinal, educațional, familial, ș.a. Astfel, caricatura *Învățatul* (1964) (fig. 2) este o replică la cunoscutele afirmații ale vremii precum că, pentru adevărații oameni de știință, câmpul este o carte care-i învață. În această foaie grafică se prezintă realist o scenă surprinsă într-o sală de conferințe, în care, în calitate de protagoniști sunt prezentați artistic un grup de oameni ce participă la audierea unui oarecare „învățat”. Desenul este unul în culori: alb-negrul desemnează ținuta vestimentară academică, rozul evocă cromatica naturalistă a pielii personajelor, îndeplinind și funcții expresive de ordin compozițional, albastrul, accentuează prezența manualului de agricultură, acesta fiind element central, invocă tema discursului ținut în fața publicului. Mesajul textual al lucrării grafice este prezentat printr-o legendă în formă de monolog, interpretat de către „savantul” ce își ține discursul în fața auditoriului. Din atitudinea serioasă și responsabilă, postura încordată și aplecată înainte, expresia facială severă, ochii larg deschiși și „strâmbătura” încordată a gurii, se poate judeca despre străduința depusă de către așa-numitul „învățat”, ca subiectul examinat și demonstrat, să fie înțeles și asimilat de către cei prezenți. Umorul, dar totodată și biciuirea, batjocura necruțătoare, ce predomină această scenă, țintește anume mo-

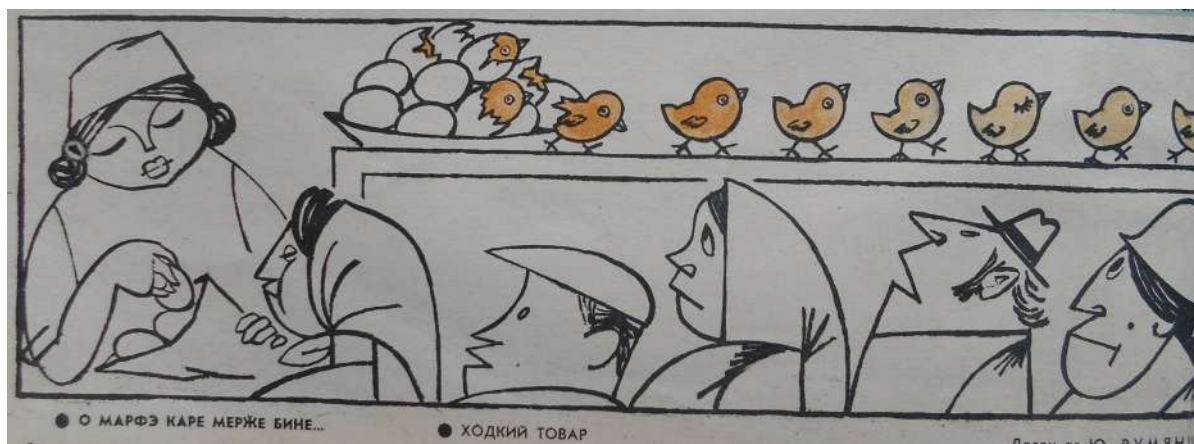

Fig. 5. O marfă care merge bine.

dul de demonstrare a procesului de prelucrare a solului, aratul, prin intermediul creioanelor ce semnifică metaforic imaginea plugului, tamponul, ce reprezintă tractorul și cartea, ce după „învățat” oglindește câmpul. Scopul graficianului a fost orientat spre crearea plastică a analogiilor ironice între situațiile contextuale, îndreptând prin aceasta privitorul spre reflexii. Reacția celor prezenți în sală – acoperirea urechilor, ținerea de frunte sau de cap, înclinarea capului pe spate, fețele întrebătoare, toate demonstrează atitudinea și gradul de înțelegere de către public a procesului explicat de către „învățat”.

În operele sale, graficianul inventează și inserează în caricaturi procedee noi și originale ce contribuie la reliefaarea sensului generat de subiecte sau imagini de obiecte și sensurile reprezentate de acestea, cazul imaginii ceasornicului în compoziția *Vremea lucrează...* (fig. 3).

Printre multitudinea de lucrări pe teme sociale, plasticianul a elaborat și lucrări în care a oglindit diverse evenimente de talie internațională. Evident că subiectele abordate nu doar de Iurie Rumeantsev, dar și de mai mulți caricaturiști din perioada respectivă, corespundeau „orientărilor” vremii în care au fost create.

În mai multe foi grafice, Iurie Rumeantsev pune sub lupa satirei și a umorului și activitatea funcționarilor (fig. 8), ironizând viața „deloc ușoară” a acestora.

În creația pictorului un loc aparte îl are grafica de carte. În unele lucrări artistul a utilizat pe larg expresii de o fascinantă tentă satirică. Iurie Rumeantsev a realizat ilustrații pentru edițiile de carte: *Dorogami jizni*, de Lev Barski, *Minunile celor șapte zile*, de Z. Barbalat, *Drob de sare*, de Alexei Marinat, *Ștregarii*, de Boris Vlăstaru, *Priete-*

nii lui meșter Micron, de Alexandru Gromov, *Revers*, de Efim Tarlapan, *Spirca*, de Victor Crărescu (concept și realizarea artistică a copertei) ș.a. Respectivul lucrări grafice realizate cu măiestrie de către Iurie Rumeantsev, transmit mesajul lucrării literare prin intermediul elementelor liniare dinamice, prin trecerile de la deschis la închis, prin semantica motivelor și a compoziției. Toate acestea sunt orchestrate astfel încât tipajele personajelor literare să corespundă celor întâlnite în viața reală, fapt ce favorizează o bună înțelegere a textului. Desenele cu caracter vizual-asociativ sunt saturate de naturalitatea și realismul trăsăturilor și facilitează depănarea firului narativ. Preocupările artistului legate de imaginile convenționale (figurativ-schematice) din lucrarea literară *Ștregarii* de B. Vlăstaru i-au oferit posibilitatea realizării unor valori descriptive și, în același timp, oglindesc căi originale de integrare a textului cu imaginea. În ediția de carte *Prietenii lui meșter Micron* de Alexandru Gromov imaginile prezintă soluții compoziționale în care centrul compozițional este prezentat prin motive tratate liniar, iar acțiunile sunt redată prin modulări contrastante de grosime a liniilor. Totodată, graficianul reușește cu iscusință să integreze în compoziții spiritul copilăresc prin reliefaarea plastică a zâmbetelor ștregare de pe fețele personajelor, a ochilor larg deschiși și sinceri ai acestora, precum și prin intermediul înzestrării cu trăsături umane a obiectelor neînsuflețite, precum imagini de roboți, mijloace de transport, obiecte de iluminat, ustensile de laborator. Diferit se promovează prezentările grafice destinate ediției literare sub genericul *Minunile celor șapte zile* de redactorul alcătuitor Z. Barbalat. În ediția în cauză se prezintă artistic jocul și expresia contrastelor dintre linie-pată to-

nală, fiind pus în valoare și contrastul alb-negru. Dinamica vibrantă caracteristică acestor scene ilustrate este obținută de către grafician prin intermediul liniilor amplasate deasupra petelor tonale. Datorită acestor particularități ale desenului imaginea atinge un rol dominant în coraport cu textul. De asemenea, se observă interesul lui Iurie Rumeanțev nu doar pentru reprezentarea artistică a acțiunii, dar și pentru valorificarea esenței emotive, spirituale a acesteia. Calitățile în cauză sunt promovate original și de expresivitatea trăsăturilor faciale, aspectele psihologice ale personajelor, ținuta și poziția corporală a acestora. În unele scene se atestă tentativa tratării plastice caricaturale prin exersarea plastică a unor mici deformări grotești expresive.

O deosebită atenție merită și foile grafice realizate de către Iurie Rumeanțev pentru cartea *Revers*, de Efim Tarlapan. Imaginile pentru cartea menționată sunt caricaturi ce promovează mesaje satirice complexe. Desenul cu tuș reprezintă motive tratate artistic prin intermediul liniilor chemate să concretizeze configurațiile formelor, iar acțiunea, stările sufletești și momentele hazlii sunt redată prin intermediul unor linii de o pronunțată plasticitate.

În concluzie, menționăm faptul că graficianului Iurie Rumeanțev, pe parcursul activității de creație, s-a dedicat în mare măsură dezvoltării artei caricaturii. Totuși, abordând diverse teme de ordin social și cultural, graficianul a avut o predilecție față de temele sociale. În creația sa artistul a profesat iscusit tehnicile acvaforte, linogravura, desenul executat cu penița cu tuș pe hârtie, cu creionul, adesea, exersând și tehnici mixte. Profesând arta grafică, Iurie Rumeanțev a reușit să realizeze opere ce reflectă esența subiectelor abordate atât prin mijloace plastice precum aranjamente compoziționale expresive, linie și formă, cât și prin evocarea unor vaste sentimente și emoții umane. Opera artistului reține atenția cititorului, lărgind considerabil mesajul generat de text.

Iurie Rumeanțev, fiind unul dintre pionierii caricaturii din Republica Moldova, a contribuit la dezvoltarea acestui gen al artelor vizuale prin implicarea unor noi forme de realizare morfologică, sintactică și semantică a imaginii.

Bibliografie

1. Rocaciuc V. *Artele plastice din Republica Moldova în contextul sociocultural al anilor 1940-2000*. Chișinău: editura Atelier, 2011.

Fig. 6. Da nu-i hrănesc eu cu pâine...

Fig. 7. Lector.

2. Adascalita L. Ediții periodice și asociații umoristico-satirice din Republica Moldova. În: Conferința tehnico-științifică a studenților, masteranzilor și doctoranzilor, Universitatea Tehnică a Moldovei. Chișinău, 2020, vol. 2, pp. 370-373.

3. Biblioteca Națională a Republicii Moldova. Colecția plasticienii Moldovei. Ștampa Moldovei (1954-1996) Catalog. Chișinău 2012.

NOTE

¹ Iurie Rumeanțev s-a născut la 29 august 1923 în orașul Tiraspol. În anul 1939 a fost admis la studii în cadrul Institutului de Arte Plastice din Kiev, secția Pictură unde a studiat până în anul 1941, atunci când s-a început cel de-al Doilea Război Mondial. În anii 1944-1946, activează în calitate de pictor la ziarul „Gvardeiskoe znamia” a Frontului III Ucrainean, divizia 92, și la ziarul „Sovetskii Patriot” al Armatei a 37-a, a aceluiași Front. După demobilizare se stabilește la Chișinău. În perioada 1946-1958, lucrează în calitate de pictor la ziarul republican „Molodioj Moldavii” și „Tinerimea Moldovei”. Participă activ la expoziții republicane, unionale și internaționale începând cu anul 1956, inclusiv la Expoziția Internațională cu genericul „Satira în luptă pentru pace”. Tot în același an, pentru ilustrațiile la manualul „Limba moldovenească” de E. Guțan și V. Cotelea, a fost menționat cu diploma de gradul II la Expoziția Internațională de carte dedicată centenarului de „100 de ani de la nașterea lui V. I. Le-

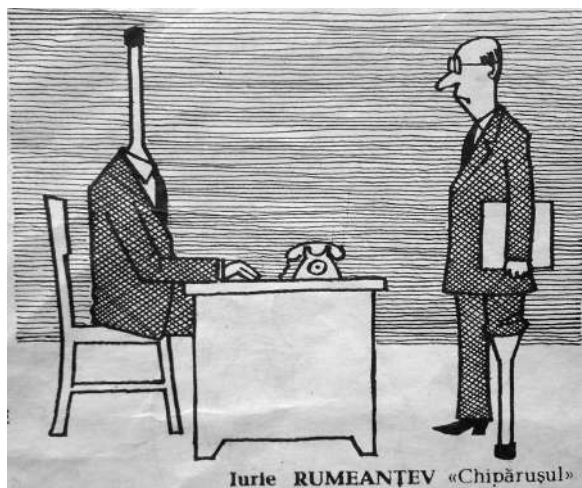

Fig. 8. Fără cuvinte.

Fig. 9. Eu am să-i eliberez foaie de boală...

Fig. 10. Încă nu l-ai reparat?

Fig. 11. Automuștruială...

nin” (or. Moscova). O parte dintre lucrările artistului au fost prezentate la expozițiile organizate în Bulgaria, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană.

Este necesar de menționat că, Iurie Rumeanțev a fost președinte al secției pictorilor Uniunii Jurnaliștilor din Moldova, membru permanent al Comitetului Artistic al Editurii „Lumina”. În anul 1978, în calitate de grafician, devine membru al Uniunii Pictorilor din

URSS. **Vezi:** Lichnyi listok po uchetu kadrov, avtobiografiia. Fond 2906, inv. 3, d. 157, f. 1-3.

² În anii 1971-1973 și 1984, pentru mai multe foi grafice, plasticianul Iurie Rumeanțev a fost distins cu medaliile de argint, de bronz și Medalia Onorifică de aur. **Vezi:** Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Volumul 2. Chișinău, 1986.